بديع او بيان

محمدسرور وكيلي

كتاب پيژندنه :

د كتاب نوم : بديع او بيان
ليكوال : محمدسرور وكيلي
د ليكني كال : ۲۰۰۷ م ع ـــ ۱۳۸۷ هـ ش
د ليكني ځاى : جرمنى
ترتيب كونكى : محمدسرور وكيلي
بديع او بيان
مؤلف : محمد سرور« وكيلي»
كال ميزان ۱۳۸۷هـ ش

ليكلړ

سرليك مـــخ

شعر د ادب له مخې ۱
يوه عمومي ادبي تا[illegible]و ۲
د بديع او بيان پوهه ۸
د شعر چوكاټ بندي او ډولونه ۹
ابهام او التفات ۹
تشبيه ۱۰
تجنيس ۱۳
سجع يا مسجع ۱۵
تلميح ۱۶
ارسال المثل او تحريف ۱۷
مراعات نظير ۱۸
لف او نشر ۱۹
حسن تعليل ۲۱
سرليك مـــخ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي ۳۹
د شعر ترتب اوتنظيم ۴۱
قافيه ۴۱
رديف ۴۲
تقطيع او افاعيل ۴۴
د پښتو لنډۍ ۴۵
بحر ۴۶
بتر او خز م ۴۷
نقد او خزل ۴۸
مبلغه، اغراق، غلو ۴۹
د دو شاعرانو شعرونه يو له بل سره پرتله كول ۵۰
وېليك (نثر) ۵۲
افهام او تفهيم ۵۳
وړليك يا مسجع نثر ۶۳
د پښتو په ادب كښې كيسه ۶۷
شعري داستان - متلونه او اصطلاحگاني ۷۲
اصطلاح ۷۳
اخځونه ۷۵

سرليك مـــخ

توارد ۲۲
حكايت ۲۳
تركيب بند ۲۵
ترجيع بند ۲۷
مرثيه ۲۸
معما او قطعه ۲۹
اتساع او حشو ۳۱
مستزاد ۳۲
عروض ۳۳
نظم او غزل ۳۳
قصيده ۳۵
مصراع او حماسه ۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

رباعي ۳۷
مدح ۳۸

ا

بسم الله الرحمن الرحیم

ادب او شعر یا بدله

ادب په عربي ژبي کي د ګړې نوم دی او لغوي معنی ئي پوهه، کلتور، دود، کړنلاره اوښـه کړنه ده.

ادب هغه علم یا پوهې ته وایې، چې سړی وکولاې شـي، یو شعر یا یوه لیکنه یا یوه موضوع ښـه ولیکي او یا ښـه بیان شـي. د ښـې وینا او یا ښـې لیکني توپیرد عادي لیکني اوعادي وینا څخه وسـي او یا یې د یو بل څخه جلا کړاي شـي، نو له دې کبله ادب او ادب پوهي ته اړتیا لیدل کیږي.ادیبان، ژبپوهان، لیکوالان دغه پوهنه په صرف (ګړپوهه)، نحوه (ویپوهه) ، غیاث الغت (ګړبنـود) اشـتقاق (جلاوالی)، معاني، بیان، بدیع، عروض او دغسـي نورو کې شـامله بولي. دغه ټولې پوهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب

ادب پوهي ادیبان او لیکوالان تکمیلوي. ښه شعر لیکي

او ښه نثر لیکي او یا ښه بیان کوي .

ژبه او شعر

ژبه تر ژبښود (ګرامر) ډېره لومړې ده، یعنې ورسته

ترژبي د خبرو ژبښود راغلی دی. لپاره د دې چې

سم لیك او لوست وکړو، نوداسي ښکاري چې د ژبي

ژبښود، ګړښود او ژب پوهني ته اړتیا لیدل کیږي.

هره مورنۍ ژبه، که څه هم د ژبي بنسټ جوړه وي

او ورځني کلتوري او ټولنیزو اړتیاوي بشپړه وي، خو د

ښه لیك او ادبي مضمون د لیکلو لپاره بسنه نه کوي.

څرنګه چې لیدلکیږي شعر هم تر موروني ژبي ورسته

دی. شعر ټولنیز بنسټ لري. شعر له ډېر پخوا نه د
ج

مېنانو پټ راز، د زړه خواله او د میني راز د خپلي

محبوبي سره وو.

طبعي شاعران له ډېر پخوا څخه په ټولونو کښې

موجود وو. دغو شاعرانو ښاغلو ځلمیانو ته، غښتلو

جنګیالانو ته او مېړنیو ته بدلي (شعرونه) ویلي دي .

وروسته چې لیك او لوست رواج شو شعر په چوکاټ

کښې د بدیع اوبیان راغی یعني شعر ادب سو، پوهه

سوه او یو ادبي غټ اړخ یې دادیبانو په منځ کي

راپیداکی. یو ادیب شاعر که یو ښه شعر واي، یایې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکي نو ضرور دی، چې دی دي د بدیع او بیان او
عروض قانونوته او پرنسیپوته غاړه کښېږدي. یو شعر
هله ښه شعر دی، چې موزون وي او قافیه یې سمه او
محتواې اوچته وي. او که نثر لیکي هم دغسي ادبي
د
ښایست ولري او لرونکې دعالي محتوا وي. دغسي
نثرونه چې ادیبان یې لیکي لکه د ملغلرو هار یې چې
سره پیلی وي. نوپه دغسي ادبي لیکونو کې لیك ښود،
ګړښود، ګړپوهنه، ویپوهنه، او لیك دود بېله شکه بایدپه
نظر کښې نیوله سوي وي. دغسي لیکني د ژبي د
پراختیا لپاره ډېر حتمي او ضروري دي.
لیك او لیك ښود سره نوك او ورې دي. دغه رنګه
قافیه لرونکی شعر بېله بدیع اوبیان اوعروض د
مراعات کولو څخه به ښه شعر نه وي.د هر شاعراو
ادیب وینا به شعر نه وي ځکه شعر قافیه، ردیف او
وزن لري. څرنګه چې ترمخ وویل سوه د ادیبانو او
شاعرانو خبري د ژبي دپرمختګ، پراختیا او منطقي
کیدلو لامل ګرځي .
هـ
لیکنه پخپله او مورنې ژبه پراختیا مومي او هم
د پردیو ژبو د اړتیا څخه وزي. ښه شعر منظم او موزون
وي او د عروضو اصول پکښې په پام کې نېوله سوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دلتـه د دو شاعــرانو شــعرونه د مثال په توګه

راو لم. لکه د رحمان بابا شعر او حميد ماشو خېل

شعر: د رحمان بابا شعر

ګـوره هســـې کـردګـار دی رب زمـا

چې صاحب د کل اختيار دی رب زما

د حميد ماشوخېل شعر

نازه ولی زوي مي نه اخلي ادب

د ســيوري نخـل نه نســي رطب

و

سريزه

د يوه کتاب ليکنه په څوډوله امکان لري:

لمړی) يو ليکوال د خپل ځانه پر يوه موضوع کتاب

ليکي او يا شعر واي، دغه کتاب ليکنه پر يوه معينه

موضوع او ياد شعر ټولګه يې ددغه ليکوال تأليف دی.

دويم) يو ليکوال ديوي موضوع لپاره د نورو کتابو

څخه موضوګاني راټوله وي او يو نوی کتاب ليکي. و

دغه ليکني ته د کتاب، ليکوال نوې ښکلا بل رنګ او

خوند ورکوي او نوي شيان پکښې ور ډېره وي ، چې د

کتاب محتوا ور اوچته کړي. د کتاب دغسي ليکني ته

د ليکوال تصنيف واي

.دريم) تجروبوي يا پروژه ئي راټول سوي شيان دي،
ز

چې دليکوال له خوا پردغي تجروبې اويا پروژې باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي لیکلنه وکړي. و دغي لیکني ته تجروبوي یا

ایمپري لیکنه واي. چې دلیکوال خپله تجروبه ښه یې.

او دغسي نوري ډېري لیکني.

دغه لیکل سوی دبدیع اوبیان کتاب، چې دنوروکتابو،

رسالو او خپرونو څخه راټولي سوي موضوعګاني دي،

چې د لیکوال نظریات هم پکښې شامل دي،یوتصنیفي

شکل لري.دغه د پښتو د بدیع او بیان کتاب په نوي

سیستم سره لیکل شوی دی. دلوستونکي لپاره ډېر

کاراسانه کوي، چې ډېر ژرد شعر او ادب سره مخامخ

شي او هلته د شعر او ادب په ګلستان کښې رنګا

رنګ ګلونه وسپړي او دبڼ په شنو چمنونو کښې

د ادب د مرغانو ږغونه اوآوازونه واوري او د خیالونو
ح

په نړۍ کښې ډوب او دشعر په بحر کې
ولامبي.

د شعر دخیالي دنیا څخه ادبي ګلان را ټولی کړي.

ددغه کتاب د لیکني مقصد د شعر پېژندنه او د شعر

دډولونو او توکونو زده کول دي. دغه هدف وو چې

دغه کتاب و لیکل شو. په درنښت

د لیکوال له خوا
١

شعر د ادب له مخې

شعر ته په پښتو کښې بدله واي

.شعر یوه عربي ګړه ده، چې لغوي مانا یې موزون یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظومې وينا ته واي. شعر يا بدله هغي وينا ته واي،چې
وزن، قافيه او نظم ولري، چې په پاړسي کې ورته
سرود ويل کيږي. لکه د خوشحال خان دغه شعر:

شيخ دې نمونځ روژه کا زه به ډکي پيالې اخلم
هـر سـړی پيـدادی خپـل خپـل کـارلـره کـنـه

شعرپخپله يو هنر دی، منظومي خبري دي، چې په دوه
ډوله يې يو شاعر درلوداي سي. يو ډول يې طبعي دی،
چې شاعر دشعر طبع لري اوروان شعر واي ياني
طبعي شاعر وي. او بل يې کسبې شاعردی، چې دغه
ډول شاعر د خپل ادبې ځواك څخه كار اخلي شعرونه
٢
جوړه وي او اصلاح کوې يې تر خوچې شعر ښه پختيا
ته ورسي. ودغه شاعر ته کسبي شاعر واي.
کسبي يا ادبي شاعر هر وخت ښه شعر نه سو ويلاي.
دغسي شاعران چې په ټولنه کښې ښکلا، ناسم تيا،
عدالت يا بې عدالتي، ظلم، ښه والی د زمانې، بد مرغي
د زمانې و ويني او د دغه څخه شاعر اغيزمن سي او
يوازي ناست وي نو قلم راواخلي شعر واي .
و دغه رنګه شاعرانو ته زه هم قلمي شاعران وايم.

يوه عمومي ادبي تابلو

د شعر، ادب، وينا، رسامي، فلم، نقاشي، تخنيك، طبعي
علوم، سندرغاړي دټولو دغو استعدادونو په سر کښې
هنر پروت دی. هنر بيا پر دوو برخو ويشل کيږي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳

يوه برخه يې طبعي او بله برخه يې کسبي يا مصنوعي

ده. طبعي اړخ يې دلته نه ګورو، ځکه چې هغه په انسان

کې پروت يو استعداد دی.

دلته يې خاص کسبي يا مصنوعي اړخ د هنر ګورو او

وېش يې کوو. کسبي اړخ د هنر ډېر زيار ايستل

غواړي، چې هنر لاس ته راوړه سي او تقريبا طبعي

سي. تابلوګورو!

هنر

لاسي فکري

رسامي، مجسمه سازي، انجنيري شعر، وينا، نثر، تفسير

ږغي بدني

سندري، راګ،آواز سپورت، رقص، اکروباتيك

ټول آلات د موسيقې او فلم موسيقي

۴

د تابلو څخه داسي ښکاري، چې شعر د

هنر يوه فکري

څانګه ده، چې انسانانو ته خداې (ج) ور بخښلی دی.

زه دلته شعر د ادب او هنر له تخنيکي نظره څېړم.

مګر دلته د شعر حقيقي او واقعي معني په لنډه توګه

بيانوم او پراخه بيان يې و نورو ادب پوهانو ته پرېږدم.

څرنګه چې ترمخ وويل سوه، د شعر طبعه لرل طبعي

اويا کسبي وي. په ډېره پخوا زمانو کښې چې ليك او

لوست نه وو او انسان هم طبعي وواو خپل ژوند يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبعي او ساده ډول ترمخ بیوه، دغه اوسنی شعر په
هغه وخت کې هم طبعي بڼه لرله. شعر به هغه چا وایه،
چې یا یې طبعي د شعر طبعه لرله او یا به مین سوی
وو. مین او مېني به خپلې خبري په رمز او زمزمه سره
منظومي یو و بل ته سره رسولې .
۵

دغه منظومي خبري د عاشقانو په منځ کې لکه یو شفر
چې تېریږي د رمز په توګه به یو بل ته سره رسېدی.
په عین حال کې به دغه شفر چې شعر وو، سوزناکه،
دردناکه، بېلتونواکه او خونداور به هم وو.
هغو چې شعري طبعه لرله هاغو هم شعرونه ویل، خو
د مېنانو د شعر د محتوا سره یې توپیرلاره. د دغو
مینانو شعرونه لکه د ادم خان او درخانئ، ښادې
اوببو، مومن جان او شېرینو او دغسي نور ډېر،
سوزناکه وو. څرنګه چې پخوا لیك اولوست نه وو نو د
دغو مېنانو نقلونه کېدل او ددوي شعرونه به دنارو په
ډول ویل کېدل. یانې دغه نقلونه د سېنې څخه و سېنې
ته ورتله او دنسلو څخه و نسلو ته پاته کېده.
کله چې دلیك او لوست هنر منځ ته راغی شعر ځان ته
۶
بل مفهوم غوره کی بله معنې یې پیدا کړه. منظم سو
پوره هنر سو او پوهه سوه.
شعر او شعر ویل په شاعر پوري د ده په سوز او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګداز، په اندیښنو، په همت او مقام پوري اړه لري او

بیا د شاعرد ټولني په چاپیریال او فضا پوري اود شاعر

په زمان پوري اړه لري. لنډه ئي دا چې شعر په زمان،

مکان، د شاعر په ټولنه او د شاعر په
خرنګواله

پوري اړه لري . لوړ همت والا شاعر پخپل مدح او

قصیده کې تر حقیقت او واقعیت نه تېریږي.او هیڅکله

مدحه نه کوي.د با احساس لوړمقام شاعر شعرونه تل

د ګدازه ډك وي. زړه وړونکي وي. د عالي شاعر

شعرونه د محتوا او معني ډك وي، لوستونکي ادیبان په

فکر کښې غرقه وي . د لوړ مقام شاعر شعر داسي دی

۷

لکه د ملغلرو د غاړې هار، چې په ډېر نقش او نګار

سره پېل سوی وي او د ښایستې ښکلې پیغلي په

غاړه وي . د خواږه شاعر شعر هم دغسي خوندور وي .

خو معاصر شعر، نوی شعر، نیمه یا شعر نما چې هم

ورته واي، نه قافیه لري او نه ردیف اونه منظوم دی . نو

و دغسي یوي لیکني ته شعر بیخي نه سو ویلاي، ولې

چې شعر موزون، منظوم او توري یې لکه مرئ سره پیل سوي

دي . خو په نوي شعر کې دغه لطافت نه لیدل کیږي او نه ارویدل

کیږي . نوی شعر خبري دي، چې د یو له بله سره تړلي دي، نو ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نه دی. فرهنګيان او اديبان دي و دغه ادبي ليکني ته يو بل نوم ورکې . کاظم «کاظمئ » د بي بي ثي په را ديو کې وويل: (در دهۀ ۴۰ شعر معاصر گفته شده. کسانکه از ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰ شعر گفته اثر گذار نيمه بوده .) يعني دغه نيمه شعر ډېر نوی دی .

۸

دبديع او بيان پوهه

بديع: عربي ګړه او صفت دی، چې په لغت کې ورته

نوی، تازه او مبدع واي او په پښتو کښې ورته نويز

(چې د نوي څخه اخستل شوی دی)واي او په اصطلاح

کې د شعر او ادب يوه پوهه ده، چې وينه هم ورته واي.

بديع د شعر يعني بدلي يو منظم چوکاټ جوړه وي،

چې د هغه تشريح، تفصيل، تفسير او ډولونه په

راتلونکي کې بيانيږي .

بيان : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معني ئي

ښکاره خبره او څرګنده وينا ده، چې په پښتو ژبه کې

ښکاره وېنه او يا ښکاره ويلو ته واي او په اصطلاح کې

د شعر يوه پوهه ده، چې دشعر توضيحات په کيږي .

۹

د شعر چوکاټ بندي او ډولونه :

ابهام : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ورته

پټه خبره کول واي او په اصطلاح کې د بديع تحميل

الضدين او يا دوه مخي ورته واي . دوه مخي هغه دی،

چې يو شاعر يا يو ليکوال په خپل ليکنه کښې داسې

خبري راولي، چې دوې تضاد ماناوي ولري، ياني هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدح وي او هم بد ويل . لکه د الفت په دغه شعر کښې :

دا دروند پېټی چې په سر ئې ګرځومه

سر دې وخوري د چنکيز د وخت خاني ده

التفات : عربي مصدر دی، چې د چا خوا ته کتل، پام

کول او توجه لرلو ته واي .او په اصطلاح کښې دبديع

هغه ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې د ويلو څخه

۱۰

خطاب ته او يا د خطاب څخه و غيبت ته او يا د غيبت

څخه خطاب ته او يا د مخاطب څخه مخاطب ته پيل

وکړي . څرنګه چې حميد ماشوخيل واي :

چې بې ياره خوب خندا کاندې ناصحه
عاشـــقان داهســـي نه دی خنـــــدني
چې له ښکلو مي ناصح غلوې په حورو
په بـــــانه د بــدرګـــی کـــا رهـــزني

تشبيه : يو عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې يو

شی د بل شي سره برابرکولو ته واي . او د شعر په

اصطلاح کښې يو صفت دی، چې په شعر کښې يو

شی د بل شي سره برابره ولو ته واي. دغه صفت د

ټوټوکو يا قيد په واسطه سره برابرکول دي .

لکه دغه تشبيه د رحمان بابا:

۱۱

علميــت د بــې عمــلو عالــمانــو
لکه پلنډ دکتابونو پر خره بار شه

د تشبيه ارکان: د تشبيه ارکانونه څلور دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: ـ مشبه، يعني هغه شی چې د بل شي سره برابروي .

۲: ـ مشبه بهي، ياني هغه شی چې ورته تشبه شي .

۳: ـ وجه شبه، يعني ګډه ستاينه چې په منځ کې د مشبه او مشبه بهي موجوده وي اود تشبه لامل ګرځي.

۴: ـ ټوټکي، هغه ادوات، دجر توري او قيدونه چې د تشبه له پاره په کار ځي. لکه : دغه رنګه، دغه ډول، لکه، د هغه په شاني او دغسي نور ډېر.

د حميد ماشوخيل تشبيه غزل :

۱۲

مشه ډېر هوا پرست لکه حباب
له دغـــې هــوا به شـــې خانه خــراب

مرتبه د سړي مه غواړه له خدايه
چې مشغول ئې لکه ستور په خور او خواب

خوشحال ختك :

لکه ستا د زلفو تاب شته (تشبه)
په سنبلو کښې هم تاب شته

لکه ستا د خولو بوي دی
هسي هم په ملك ګلاب شته

رحمان بابا واي:

هسي تله کا ندي و ګورته ياران ژر ژر
لکه تله کا و خپل کور ته کاراون ژر ژر

لکه شام هسي سحر ××× لکه سنګ هسي ګوهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳

تجنيس : عربي ګړه او مصدر دى، چې په لغت کې

ورته ديوه شي يو جنس کولو ياني يوډول کولو ته واي.

او د بديع او بيان په اصطلاح کې هغه شعر ته واي،

چې شاعر په هغه کښې دوه توکي سره يو ډول وښه يې،

يعني سره يو جنس يې کړي. دغه تجنيس په پښتو

ژبه کې پر اووه ډوله ښه ئي . دلته ئي درې ډوله ښوول کيږي :

۱: ـ تام تجنيس : چې په ليك اولوست کې يو شى وي،

خو مګر مانائي مخالفه وي، يعني ګړه يوه وي خو مانا

ئي سره يو شى نه وي. لکه :

ويني) ليدو ته واي، او هم د انسان وينو ته واي.

پښتو) ژبي ته واي، او هم قول ته واي.

سپين) سپين رنګ دى، پاك او هم وازګي ته واي .

زمرى) ژوي ته واي، او هم زړور ته واي .

۱۴

لکه د پير محمد کاکړ د غه بيت:

فراق په ما خوري د ځګر ويني
آشنا مي نشته الله مي ويني
داؤد خان واي :
چې د چا په زړه کي اور دميني بل شي
په اوربل کي لمبې ګړي حال ئي بل شي
۲: ـ خطي تجنيس : هغه تجنيس ته واي چې په ليك

کښې يو ډول ښکاره سي، خو په ټکو کښې فرق وي.

لکه: پوزي، توري، نوري، بوري، يوري ـــ تل، بل ــ لر،

لړ ــ خپل، ختل ــ رنګ، زنګ ـــ تېر، ببر او دغسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور ډېر. لکه د رحمان بابا دغه شعر:

د چشمانو په څنبل کښې تېر او بېر شې
اعتبـــار د زمـــانې اعتبـــار نـــه دی

الفت واي:

دلته ژوند قبیله یې دی، قبیله لکه قبله ده
توجه ورته لري ټول، که صغیر دی که کبیر

۱۵

۳ـ مطر تجنیس : دا هغه تجنیس دی، چې د ګړې شـکل

او ډول سره یو وي خو یو توری یې سره فرق ولري.

لکه: بار، باد ــ پل، بل ـ خپل، څپل ـ ملنګ، پلنګ او

دغسې نور ډېر. حمید ماشوخیل واي:

هســـې پټ مهر په قهر کړي ښـــکلي
لکه څوك چې کفرستان کښې دینداري کړي

سجع یا مسجع : عربي ګړه او نوم دی، لغوي مانا یې

قافیه لرونکې خبره یا یوه منظومه او واضحه وینا ده،

په اصطلاح کې د علم بدیع یوه کلام ته واي، چې هم

آهنګه او موزون وي، چې یو خطیب او یا یو لیکوال یې

وینا کوي.لکه دخواجه عبداله انصاري پاړسي مناجات .

لکه د خواجه دغه مناجات، چې په پښتو وکیلي ژباړه کړی :
الهي! بې سیاله او یوازنی خو یې ته، ولاړ قایم او ډېر څواکمن
خو یې ته، دهر شي لیدونکی یې ته، د هري پوټې پوهېدونکی یې ته، سپڅلی
له هرعیب یې ته، د هر درمل لامل خو یې ته، درمل د ټولو زړونو یې ته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

١۶

يو نثر روان خبري دي، سجع او قافيه نه لري .

خوتسلسل يې روان وي او پرله پوري وي . اوشعر

چې دی، منظوم دی او قافيه لرونکی دی. لکه :

له هغه صياد حميد وساتې ته خدايه
چې يې لومه کړه د رب ثنا سپاس

تلميح : عربي ګړه ده او مصدردی، چې لغوي مانا يې

مالګينې خبري ته واي او د علم بديع په اصطلاح کښې

د شعر ويلو هغه هنر دی، چې شاعر يې په خپل کلام

کښې داسي راولي، که ويونکی له اصلي کسي څخه

خبر نه وي نو دبدلي په معني نه پوهيږي .

لکه د رحمان بابا دغه دوه شعرونه:

څوك له ځمکي واسمان ته شي ختلی
ده عيسی لره ورکړی دا مکان دی
١٧

څوك له خداې سره خبري شي کولی
ده موسی مشرف کړی په دا شان دی

ارسال المثل : نوم دی، عربي ګړه ده، چې په اصطلاح

کې د علم بديع هغه شعر دی، چې شاعر پخپل شعر

کې يو نامتو متل راولي، او يا حکيمانه شعر و واي .

لکه دغه شعر د رحمان بابا:

زه و زاهدانو ته حيران يم، دوي و ماته
ديوانه به ده خنددو، ده به ديوانه

د مکې په بزګئ کې هيڅ شك نشته
ولې خر به حاجي نشي په طواف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدین کاکړ واي :
واي لور او زوي تر پښو اوبه تر حلقه
فراموش په بېلتانه ځان او جهان شي
تحریف : عربي ګړه ده، چې لغوي معنی ئي د چا خبره،

وینا او یا شعر تغیره ول او بدلولو ته واي .

په ادب او شعر کښې و هیڅ چا ته اجازه نسته، چې د

١٨

چا شعر، خبره یا وینا تحریف یاني الیشه
کړي .

ودغه کار ته په ادب او هنرکښې جعل کاري واي .

مراعات النظیر: چې په اصطلاح کې دعلم بدیع تناسب

او تلفیق ته واي. تلفیق ته په پښتو ژبه کښې سره ګنډل

د دو شیانو، سره یوځاې کول او پیوندول د خبرو دي .

او پخپل شعر کې شاعر خبري راولي، چې یو له بله

سره تناسب او نږدې والی ولري .

دغسي بدلي په پښتو ژبه کښې ډېر دود لري .

خوشال واي :

زه یو یار غواړم زیبا ښه×× سر تر پایه دلربا ښـــه
ښایسته پـه شپږ جـهته×× هر اندام جــدا
جــدا ښــه
ښوك د هنره ښایسته دی×× دی په حسـن
ترهر چا ښه
تن ئي ښـــه د ګل تر پاڼه×× تمــام قــد او
بــالا ښـــــه

١٩

لف او نشر: عربي ګړه ده، چې لغوي معنی یې کړکیچ

او تیت او پرك ته واي. او د علم بدیع په اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه شعر ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې په

لومړئ مصراع کې يويا څو نومونه راولي او په بلي مصرع

کې يې ستاينه ځيني وکړي. په لومړی مصراع کې نومونو

ته «لف » اوستايني ته ئي « نشر » واي .

لکه د الفت په دغه شعر کې:

ته منظور د هر نظر ئي ×××ته ددې عصر دلبر ئي
مبارك شه! مبارك شه! ×××په خوبانو کښې افسرئي
دالماس تاج دي پر سردی×× آراسته په زر، زيورئي

طباق : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معنی

ئي برابري او مطابقت ته واي . د علم بديع په اصطلاح ورته

تضاد يا تقابل واي، چې شاعر ئي پخپل شعر کښې

۲۰

داسې ګړې راولي، چې دغه ديو بله سره تضاد وي .

لکه پاس او ټيټ ــ شپه او ورځ ـــ ژړا او خندا ــ اور

او اوبه ــ تور او سپين او دغسې نور ډېر.

حميد ماشوخيل واي :

ښه او بد د يار په بله دي لذيذ
ګوښې ګوښې يو تر بله دي لذيذ

دا تروه ترخه کنځل د دلبرانو
تر شکرو يو تر سله دي لذيذ

خوشحال خټك:

د شرابو مستي ژر شي نيست او هست
لايزاله مستي نه درومي له مست

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عاشق خاطر او خيال لکه درياب دی
چې ځپه يې کله لوړه کله پست
٢١

رحمان بابا:

ځيني ډول وهي ښادي کا×××ځيني وير کا د خپل ځان

ځيني شمع غوندي ژاړي××× ځيني گل غوندي خندان

که ئي گورې يو گلزار دی ××× که ئي گورې يو بيابان

حسن تعليل: عربي گړه او مصدردی، چې لغوي معنی

يې د يوه ښه علت ويل دي او د علم بديع په اصطلاح

کې هغه دی، چې شاعر خپل شعر کښې يوه ستاينه په

مناسب لامل سره راولي او دغه ستاينيز لامل حقيقي

نه وي خرنگه چې خيال او ادعا وي. رحمان بابا واي :

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو
د فلك لاسونه شنه شو تر څنگلو

هغه سترگي چې نرگس وې هم بادام وې
تېرې توري شوې زما په قتلولو

٢٢

د کاږه کاږه باڼه او کږو ورځو
نور څه نه کا بې کږو کږو وهلو

توارد: مصدر دی او عربي گړه ده، چې لغوي معنی ئي

يو په بل پسې راتلل، په يوه وخت باندي واردېدل او

پر يوه مهال باندي راکښته کېدلو ته واي. او په

اصطلاح که د ادب هغه ته واي، چې دو شاعرانو يوه

خبره د يو او بل څخه په شعر کې داسي ويلې وي، چې

گواکي يوه د دا بله څخه اروېدلې وي او دغه شعر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنی او مفهوم کښې سره یو شی وي .

لکه د رحمان بابا اوبيدل دغه شعرونه که څه هم

رحمان بابا توارد نه دی کړی، د توارد شعرونه دغسي

وي .

۲۳

رحمان بابا:

که ښيښه د نام او ننګ دي شي تر څنګ
د هر چا په کج روی به خبل ځیګر خورئ

بيدل:

هرکه پا کج میگذارد خون دل ما میخوریم
شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما

حميد ماشوخيل او سعدي شيرازي :

د دښنه په مرګ هاله کوه ښادئ
که فرمان لرې د خپلې آزادئ

عدو گر بمیرد جاي شادماني نيست
وليکن عمر ما جاويداني نيست

حکایت: مصدر دی عربي ګړه ده، چې د یو چا کیسه

او یا تاریخ بیان وي . په اصطلاح کې دادب یوشاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴

پخپل شعر کښې د يو چا يا د يو شي کيسه

يا نقل

کوي او د يو چا بيان ته هم واي .

لکه د ملا پير محمد مياجي شعر : (حکايت)

شيخ متي چې خليلي وو ×××دی له اصله لوي ولي وو

يوه ورځ روان په لار وو××د لوي ښښتن په استغفاروو

کـــړ د ذکــر د غــفار ××× يوه شـــپه نه وو اوزگـــار

پر دې لار وې تېرې گتي ××× لاري ځمکي وې په پتي

ډېري شپې راغی رويدار ××× چې يې صافه کړله لار

يو دهقان به ابياري کړه × شپه شپه به يې خواري کړه

ده ليده په توره شپه ××× چې شيخ متي به زيار اخته

له راحته به بېزار وو ××× ټوله شپه به دی بيدار وو

يوه شپه راتېرمليار سو×× شيخ متي ته په گفتار سو

اي دخداي رويدارخه کړې×دومره زورزحمت پرخه کړې

ته بادار يې د وليانو ××× ته قيــــــد د صــــالحانو

۲۵

ستاددرخاوري سره زردي×دهرچاکحول البصر دي

په شپو شپو يې ته بيخوابه × په زحمت په اضطرابه

پاکوې دلاري گتـــي ××× په دي خاوره څه دي گتي

داسي ووي شيخ متـــي××× د مـــولا پـــه عشق ستي

چې خدمت د خلق الله ××× يو گـــړی په يـــوه ساه

تر هر څه بهتر دي وروره ×× زده کړه داخبره گوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکیب بند: د عربي ګړې یو مرکب دی، چې یو ځاي

تړلو ته واي. په اصطلاح کښې دعلم بدیع و هغه شي

ته واي، چې شاعر څو بنده شعر په بحر کښې موافق

او بندونه په قافیو سره جلا وي، چې وروسته تر هر بند

یو بیت په جلا قافي سره را ولي. دغه جلا بیت په هر

بند پسې بیا نه تکراریږي یاني ځان ګړی بیت ویل

کیږي، چې فرق د ترکیب بند او د ترجیع بند په دغه

۲۶

کښې دی . لکه د حمید ماشوخیل دغه ترکیب بند

نن په شپه زما د یار په کـوم مـکان وي
جلوه ګر به په کوم هټ په کوم دکان وي

شرمولـی به ئي حسـن کـوم تـرکان وي بند
کوم دکان به یې د خولې د دورو کان وي

پـه ډېـوه به یې د مخ څـوك پتنـګان وي
همـخوابه به ئي پـاکـان کـه نا پاکـان وي

ولي نه چوې له دې غمه زما دله بیت
چې دي واورېده د یار د تلو بدله

نه به وي ورسـره هسـي مسـلمان څوك
چې یې واخـلي خـصمانه د آبو نان څوك

نه به وي ور بانـدي هسـي مهـربان څوك
چـې ئي وبـولي په ځـار او په قربان څـوك
۲۷

یا ئي سو یری کا په سر لاس د احسـان څوك بند
یا ئي ورکړي دبـل کار سـر او سامان څوك

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له هسي غمه نه مرم ژوندی پايم بيت
تو زما په محبت شـــــه بې وفايم!

ترجيع بند: يوه عربي ګړه ده او مرکب نوم دی، چې

اړولو ته واي او د علم بديع په اصطلاح کې هغه شعر

ته واي، چې شاعر خو بدلي يا څوبنده شعر په بحر کې

سره موافق او په قافيو کې جلا وي، واي او وروسته له

هر بند څخه يو بيت تکرار په جلا قافيي سره راولي،

چې دغه بيت تر هر بند وروسته تکراريږي ودغه بيت

ته ترجيع او يا بند ګردان واي .

٢٨

مرثيه : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کې ورته

خوابدي، وير، ماښجني ته واي. د علم بديع په

اصطلاح کښې هغه شعر يا وينا ته ويل کيږي چې

شاعر يې دماتم اويا د وير په وخت کې واي او يا د مړې

مدحه کوي .

د بي بي زينبي دغه ويرنامه (مرثيه) پټه خزانه

ړغ سو چې ورور تېر له دنيا سونا × قندهار واړه په ژړا سونا

زړه مي په وير کې مبتلا سونا × چې شاه محمودله ماجدا سونا

دا روڼ جهان راته تورتم دی نا× زړه د بېلتون په تيغ قلم دی نا

هوتك غمجن دی پردی ماتم دی نا× د پاچاهی تاج مو برهم دی نا

چې شاه محمود تېر تر دې نيا سو نا× قندهار واړه په ږړا سو نا

خوانو مېړونو د تورو جنګ وي نا × ولاړ د کام په نام ننګ وي نا
دښمن له ده په وينو رنګ وو نا× پر ميدان شېر وو يا پلنك وو نا
افسوس چې مرګ د ده پر خوا سو نا×
قندهار واړه په ژړا سونا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموده نه يوازي خورژاړي نا × پرمرگ دي ټول کلی ،کور ژاړي نا

۲۹

معما: عربي ګړه او نوم دی، چې په پښتو کې ورته پټه

ګړه واي . او د علم بديع په اصطلاح کې د بديع يوي

پټي خبري ته واي، چې معنی يې په شعر کې پټه وي .

او دا خبره مرموزه وي. د محمد يونس معما:

څو چې نيم لب يې نمك اخستی نه وي

د (يونس) نمکي اسم پر حرام شه

د محشر نه لرې شرکړه کښېږده پر مدهوش

دمدهوش نه لرې هوش کړه نوم دمحبوبدی بې خروش

قطعه : عربي ګړه او نوم دی، خو په پښتو کې ورته ټوټه

برخه او يا پارچې ته واي. د بديع او بيان په اصطلاح

کې يوه ټوټه شعر دی، چې د لومړی مصراع قافيه د

دويمي مصراع سره يو ډول نه وي او د بيتو شمېر ئي

د اوو څخه بيا تر لسو ډېر نه وي .

۳۰

د محمد طاهر قطعه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

واي داچې صحبت کاندي ×× يوله بلـــه ډېــر اثر

په کلو دي مصاحب سوم×× ستا صحبت نه کړم خبر

دقطعې جوابيه : (پټه خزانه)

صحبت ډېر اثر کا ګوره ×× منـــکر نه سې د اثر
ته د مخه هغه شـــی وې ×× اوس انسان سوې ته بشــر

التزام: عربي مصدر دی، ملزم کېدو ته واي او په

پښتو کې ورته يو کار پر غاړه اخستل، يوه امر ته غاړه

ايښودل واي. په اصطلاح کې د بديع پوهني هغه ته واي

چې شاعر يو التزام يا عنات ته غاړه کښېږدي، ياني

شاعر پخپل شعر کښې ترمخ تر دو تورو يا ترشا ئي د

قافيي يوبل تورى راولي که شاعر تردغه توري تېر شي

په شعر کې کوم کمی نه پيدا کيږي،خو برسېره پېردې
۳۱

شاعر ځان ملزم ګڼي او دغه کار کوي. چې دلته

بي بي زينبي پخپل شعر کې « نا» التزام کړې دی .

ږغ سو چې ورور تېر له دنيا سو«نا»
قـــنـدهــار واړه پـــه ژړا ســـو« نا»

اود سعدی په دغه شعر کې «ي» ترمخ تر«لام» التزام

کړې ده.

چشم بدت دور ای بديع شمايل
ماه من شمع جمع و مير قبايل

اتساع : عربي مصدر دی، چې فراخولـو، ارتولـو ته واي

او په اصطلاح کې د علم بديع هغه شعر ته واي، چې

څو ډوله تفسير شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حشو: عربي نوم دی، چې په لغت کې ورته يو نا ځيزی

شی او يا هغه شی چې ناليچکه يا د تلتك منځ په

٣٢

ډك كړي. او په اصطلاح کې د علم بديع هغه

خبري ته

واي، چې په وينا يا په شعر کې زائد راشي او د مانا د

لحاظه احتياج ورته نه وي. و دغه خبري ته اعتراض يا

اعتراض الکلام ترمخ تر تامېدلو ته واي.

مستزاد: عربي نوم دی، چې په پښتو کې ورته ډېروالی

واي او په پاړسي کې ورته زيادولو ته واي. او په

اصطلاح کې د علم بديع و هغه شعر ته واي، چې په

پاي کې د هري مصرع څو توري ايضافه تر وزن د

شعر راولي . لکه په دغه پاړسي شعر کې:

در خواب جــمال يار راميديدم «در عين صفا»

وز گلشن وصل او گلي ميچيدم « بي خار

جفا»

٣٣

عروض : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کښې ورته

د شعر برابرولو ته واي. او په ادبي اصطلاح کښې هغه

علم دی، چې په هغه سره د شعر پر وزن، قافيي او

تفسير څېړنه او خبري کوي .

نظم : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ترتيبول

او سمون ته واي، چې په پښتو کښې ورته سمتيا واي.

او په اصطلاح کې د شعر يو موزون او قافيه لرونکي

بدلي ته واي، چې خلاف د نثر دی . لکه دغه نظم :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دی رهبر د کائناتو تر ده جار سم
دی دی نامور د مخلوقاتو تر ده جار سم

غزل: عربي مصدر دی، چې د ښوځو سره مجلس اود

ښځوسره عشقي خبري کول دي او حدیث د عشق د

ښځو سره . او په پښتو کښې د مېنانو سره ناري او

۳۴

عشقي خبري دي. او د ادب په اصطلاح

کښې یو

ډول شعر دی، چې دښځو په باره کې ویل کیږي، یاني

تر ډېره ځایه عشقي وي، او د بیتو شمېر یې له اوو

څخه لږ نه وي او تر پنځه لسو ډېر نه وي. لکه دغه غزل:

لیــلا څه ســوه لیـلا لیـلا ناروغه وه بیـګاه
مــا ګـهیځ ولـیـــده دګل په شان یې ځلیده

یا د حمید ماشو خیل دغه غزل:

چې مې تن د ختـن شـو زما لاله
دا اثر ګـهم دا ستــا لـه خط او خاله

آرایــش له آلایشــه لــعـل مـومــې
په راتله دخــال او خـط مشــه مــلاله

زه به درسته شپه ژړا لکه شبنم کړم
خانده ته د ګل په خبر تازه خوشحاله

۳۵

تر پایه پوري نه (۹)بیته دي!

قصیده: عربي نوم دی، چې په پاړسي کې ورته چکامه

واي. او په پښتو کښې ورته ستاینه او لیار ښودنه

واي. یو ډول شعر دی، چې اکثرا په وغظ، حکمت،

حماسه او یا ستاینه اویا بد وینه کې ویل کیږي، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ بیت دوي مصرع ئي برابري قافیې لري او د

نورو بیتو د پاي دمصرع قافیه ئي دلومړي بیت د قافیي
سره برابره وي .
او د بیتو شمېر ئي تر شپاړسو لږ نه وي.

لکه دالفت دغه قصیده د رحمت اللعلمین:

رب العلمین دي رحــمت اللعلمین ګڼي
نه لـــري ثاني چــې دی خـاتم النبین ګڼي

ډېر خلك دي وایستل تیارونه د رڼا لور ته
ستا لاس کښې رڼا مسلمانان نورالیقین ګڼي
۳۶

ته په مؤمنــانومهربانه لــه هــرچــا نه ئي
ځکه دي رؤف رحیم ارحم الراحمین ګڼي

ترپایه لس بیته دي :

مصراع یا مصرع : په پښتو ژبه کښې ورته نیمکه واي .

یاني د یوه بیت نیماي (نیم بیتي) .

حماسه : عربي ګړه ده، چې په لغت کې ورته زړه ورتیا،

مېړنتوب او غښتلواله واي . د ادب په اصطلاح کې یو

ډول شعرونه دی، چې د اتلانو، جنګیالانو، غښتلو او

مېړنو خلکو په ویاړ او هکله ویل شوي وي .

لکه دغه د خوشحال شعر:

راشه واوره دا داستان × نیــك او بد پکښـــې عیان
هم عبرت هم نصیحت دی× پرې دي پوه شي دانایان

زه خوشحال دشهبازخانیم× چې تورزن یم کان په کان
۳۷

شهبازخان دیحي خان وو× چې په توره شو سلطان

چې په توره مــېړنی وو × تیــر انداز وو شیخ کمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غليم به يې پيدا شو × ځائ يې ځائ ووګورستان

رباعي:عربي ګړه او اسم صفت دی، چې په لغت کې

ورته څلوريځي واي. اودعلم عروض په اصطلاح کښې

څلوريځي هغه شعر دی، چې لومړي مصرع، دويمه او

څلرمه مصراع په يوه قافيه وي، چې پر وزن د لاحول

ولا قوته الا بالله وي . او که پر دغه وزن نه وي نو

هغه ته دوه بيتي واي. ښاي چې دريمه مصرع يې هم

د نورو قافيو سره سمه وي. لکه د الفت صاحب

څلوريځي :

سړه وسپنه په سره اور کښې پولاد شي
سره زر اور کښې شي زېور قدريې ډېر شي

٣٨

هر نبې د ابراهيم مقام نه مومي
د نمرود اور کښې حاصل ډېر لوئ مراد شي
درابعې څلوريزه (دا شاعره د کندهار ده)
ادم ئي مځکي ته راستون کا
په اور د غم ئي سوی لړمون کا
دوزخ ئي جوړ کا پر سر د مځکي
نوم د هغه ئي دلته بېلتون کا پټه خزانه
مدح : يوه عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې

ورته ستاينه او چاته لوړمقام ورکول واي. او د علم

عروض په اصطلاح کښې د يوه سړي يا يو چا په شان

کې شعر ويلو ته واي.

لکه د الفت دغه مدحه چې د وطن په باب يې ويلې ده:

وطـنه! ښــه دي آبـــو هـــوا ده
خومره دي زياته طبعي ښـــکلاده

لمر دي آسمان کښې څه ښه ځليږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـوې د ســتورو د شـپـې بلــيږي

۳۹
بهيږي هر لور مست مست سندونه
پـــه غورځنګلونــو دي آبـــشارونــه
ورمـــې د ګلـــو خـــپې خـــپې دي
بلبولان مست دي مستي نغمې دي

څولۍ دي ډکي لـــه نعـــمتونو
سيــــــنه دي ډکه ده له ګنـــجونو

مېوې دي څومره خوږې خوږې دي
په شــــنو باغو کښې مزې مزې دي

تر پايه!
مثنوي: يوه عربي ګړه او ستاينه ده، چې په پښتو ژبه

کښې ورته دوه ايزه او په عربي کې ورته مزدوج او په

پاړسي کې ورته »دو دو« واي . او په اصطلاح کې د

علم شعر داسي يوه شعر ته واي، چې يو غزل

هرڅومره بيتونه ولري د بيت هردوه نيم بيتي يې د

ځانه جلا جلا قافيه لري .

۴۰

لکه د خداي(ج) ښښلي مولوي صالح محمد

کندهاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو مثنوي .

او دلته د زرغون خان مثنوي ساقي نامه:

ساقي پاخه پياله راکړه ×× مرور يار مي پخلا کړه

اوبه توي په لمبو کړه ××اور مي مړ په دې اوبو کړه

پسرلی شو غنچه ګل کا ×× زلفـــي تاوي د سنبل کا

بلبلان شـــورو فغان کا ×× کړېدني په ګلـــستاه کا

زاهد وځي صومعي څخه××شراب پيري دميخانې څخه

هر سړی په می يو مست دی + دې بهار کې ګل پرست دی

او دغه مثنوي د مولوي صالح محمد کندهاري!

زه د يار کړمه خبري ×× ښې خوږې لکه شکري

ښه پښتو وايه دلبره ×× که هرڅو وې لرو بره
۴۱

کندهاری که وردګي وي ×× مشرقي که جنوبي وي

هر چې وايه وايه وايه ××× معشوقه مي ښه راستايه

عربي وي که پاړســي ××× که ترکـي وي که هــندي

چې د عشق کوي خبري ××× هغه واړه دي منظوري

تر بايه!
د شعر تنظيم او ترتيب

قافيه: عربي نوم دی، چې په لغت کې د يو شي پاي

يا شا ښوولو ته واي، او په اصطلاح کې د شعرد بيت

آخر ته واي، يعنی هغه تورې چې د بيت په پاي کښې

راځي قافيه ده. لکه په دغه لاندني بيت کښې:

علم څه شريف هنر دی ××× چې ميراث د پيغمبر دی

دلته دغه دوه تورې لکه د«ی » او حرکت د «ر» دمخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲

د توري قافيه ده. او په بله بدله کښې :

ستا له دم سره همدم دی زما روح
بې له تا درهم برهم دی زما روح

دلته په دغه لوړ شعر کښې «ما» او حرکت د مخ د

تورې لکه د «ز» قافيه ده او روح يې رديف دی، چې په

پښتو کې ورته شاګونی واي .

رديف : عربي توری او ستاينه ده، چې په لغت کې شاته

درېدل، قطار،په چا پسې تلل اوتابع ته واي. په اصطلاح

کښې د قافيي د علم هغه توربدی، چې وروسته تر

قافيي په وارو تکرار راسي. لکه د رحمان بابا په دغه

شعر کښې :

په ورځ ناست يې بې طلبه × په شپه خوب کړې بې ادبه

دلته په دغه پورته شعر کښې په لومړی مصراع کې
۴۳

«بې» قافيه ده او دويم توری «طلبه» رديف دی .

رديف په اصطلاح کښې د علم عروض د علت توري

هم دي . لکه :

«الف»، « واو»،« يي »، دي، چې په شعر کې ئي راولي

لکه «الف» په دغه وينا کښې:

حســـاب او کتـــاب ـــــــــ لکه «ي» په دغه وينا کې

حسيـــب او نصيب ـــــ

په پښتو ژبه کښې بيله د علت له تورو نه نور تورې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېداي سي چې رديف سي. لکه: »گ« تگ او راتگ

تلل او راتلل.

روي : عربي ګړه ده، چې په لغت کې دبارانه ډکي وريځي

ته او يا روانو اوبو ته واي.په اصطلاح کې دعلم عروض

دقافيي اصل توری دی، چې قافيه پر هغي خرخي

۴۴

او د قافيي د پاي توری دی، چې وهغې ته د

قصيدې

نسبت ورکول کيږي. لکه : «ر » په لر او بر کې. لکه:

«ت» په هست او نيست کې. « ل »په گل او مل کې او

دغسي نور.

تقطيع: عربي مصدر دی، چې خيرلو، ټوټه کولو او

جلاوالي ته واي. په اصطلاح کې د علم عروض د شعر

تجزي ته واي، ياني د شعر اندازه کول او سنجول دي،

چې شعر په اجزاوو سره د علم عروض تجزيه سي.

او هر جز د بل جز سره ياني د خپلو افاعيلو سره

کښېښوول سي وزن د شعر او موزوني او نا موزوني

د شعر ثرنگنده شي.

افاعيل: عربي نوم دی، چې د فعل ياني کړني جمع ده.

د فعل ډېرواله افعال دي او افاعيل د جمع جمع ده. په

۴۵

اصطلاح کې دعروض پوهي ارکان، اجزا او اوزان ته

د شعر واي، چې هغه خلور دي. لکه فعلولن، مفاعيلن،

مفاعلتن او فاعلاتن دي . نور اجزا له دغو خلورو خخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستل کيږي، چې تواعيل هم ورته واي .

د پښتو لنډۍ : د پښتو د لنډيودشعر ترتيب تقريبا

داسي دی لکه د قطعي ، خو بدلي ئي يوه يوه ويل

سوې ده او شاعر يې نه دی څرګند.اغلب دغه لنډۍ د

ښځوله خوا ويل سوي دي . لنډۍ موزون، دګدازه

ډکي، عشقي او حماسه يې بدلي دي . لکه :

خلك دي هرخه هرخه واي
دامي دستور دی مدام سترګي تورمه

باده پر باد مي سلام وايه
پر هغه باد چې د جانان پر لوري ځينه

۴۶

جانانه راسه ديدن وکه
بيابه جهان راپسي غواړئ نه په يمه

ژرامي نه ده په چا ګرمه
خوشي ګروان په اوښکو ولي لنده ومه

د پښتو لنډۍ ترحده ډيري دي .

بحر: عربي نوم دی، چې په لغت کې سمندر ته واي او

جمع يې ابحاردی. په اصطلاح کې د عروض پوهي د

شعر وزن ته هم واي، چې د شعرمقياس، اندازه او

اوزان ياني تاله ښه ئي . د شعر بحور نولس دي .

طويل، مديد، بسيط، وافر، کامل، هزج، رجز، رمل،

منسرج، مضارع، متقضب، مجتث، سريع، جديد،

قريب، خفيف، مشاکل، تقارب يا متقارب، تدارك يا

متدارك دي . پرته له دغه نولس بحورو څخه ځينو
۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

عروض پوهانو يولس بحور نور هم ور زياد کړي دي .

لکه: عريض، عميق، کبير، مذيل، قليب، حميد، صغير، اصم، سليم او حميم.

بتر: عربي مصدر دی، چې لغوي معنی يې پريکولو، له بيخه ايستلو ته واي.او په اصطلاح کې د علم عروض هغه ته واي، چې د فعولن د جوړښت څخه يو شی حذف شي، ياني لومړی توری له دغه کلمي څخه لري کړي او د لنډيز سبب يې هم له منځه يوسي، چې «عو» پاته سي او نقل په «فع » سره سي ودغه ته ابتر ياني حذف سوي کلمي ته واي .

خزم : عربي مصدردی، چې لغوي مانا يې ملغلري په تار پيلو او د اوښ پوزي ته مهار اچول واي . په اصطلاح کې د علم عروض دشعر په لومړې سر کې

۴۸

ډېروالی ته وي . خو هغه د يوه توري څخه بيا تر

څلور تورو پــوري دي. خودغه دتقطيع په حساب نه راځي . او دغه يوازي او يوازي خاص د عربي شعرونو لپاره دی. په پښتو شعر کې تر يوه توري نه ډېريږي .

نقـــد: عربي مصدر دی، چې په لغت کې جلاکولو ته واي ياني ښه له بدو څخه بېلول او بې عيبه کول دي .

او دشعر او ادب په اصطلاح کښې د يوه شعر يا وينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا نثر د ښه او بد بېله ول او يا په ګوته کول دي . خزل :- عربي مصدر دی د يو شي پرېکولو
ته وائ . او په عروض پوهنه کي د
الپ ايسته کېده دمتفاعلن څخه اود
هغه د« تې » درېده (سکون) دی، چې په
مفتعلن واړول سي .
۴۹
مبالغه عربي مصدر دی چې په يوه کار کي زياد و الي ته واي .
د بديع پوهني په اصطلاح سره ديو چا يا ديو شي په ستاينه کي
تر حده ډېر وه واي . تر هغه ځايه چې ناممکنه په نظر رانسي اوکه
ناممکنه په نظر راغی نو «غُلوُ» ياني بېخي تر حد ډېر ته واي .
خوشال واي : مبالغه
د خوشحال سره که کښيني يو څو کاله
دا دغرو ختېک به اوړه شاعران سي

اغراق يو بل ډول د مبالغې دی چې په منځ کي دمبالغې او «غلو»
دی . خوشال واي :
چې په خوب شم ستاله خيال سره خواب کړم
چې بېدار شم د مخ سوده دي په افتاب کړم

«غُلوُ» ناممکنه مبالغه تر اغراق لا اوښتې .
حميد ماشوخيل واي :
بېله تا هسي ضعيف يم ګل رخساره
هر حباب باندي که پښه ږدم نه ماتيږي

۵۰

د دو شاعرانو شعرونه يو له بل سره پرتله کول

د رحمان بابا دشعر اوله مصراع او دحميدد شعر دويمه مصرع

پورته بدر را ښکاره شو ښــکته نمـر
آيـــنـــه تـــوره تبـی شـــي په جـــوهــر

نمر سپوږمی مي د پالنګ د پاسه رغــړي
سينـــــد ته سېــل مـحتاج نه دی د رهبر

په سرو سپينو درو لعلو يې غوړ ډك شي
د طوبا په سيوري ناست يم مخ په نمر

چې دي ووينــم په مخ مي اوښــکي درومـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درياب کښـــېِ اور رالــګي مـــقرر

بل مذکور د سـخن ګويو سترګو نه زده
چې مي نه په سر، سرګيږي نه په زر

که رحمان صاحب نظر باله سي ښــــاي
د حـــميد د حـيا قـــدر لـــکه غر

۵۱

د حميد ماشوخېل اوله مصرع د رحمان بابادويمه مصرع

تورو زلفو مي خاطرکړو تار په تار
چې غرقاب مي هم ګرېوان دی هم کنار

لکه سـېل چې رڅه وي کمـــر د شـګو
لکه ايښی چـــې چـا ګل وي په دســـتار

له خواری د يار په خط زړه ښـــه کومــه
زه خـوړلــی يــم پـه کـټ د زلــفو مـــار

رهبري په دردو غــم غواړم وصال تـــه
ګـنهه خون کله کـــولاي شـــي بــيمار

دا دروغ دي چې په وصل کښې ښادي ده
هــغه وايـــه چـې بې کـــوډو وي دلـــدار

تل حـــميد په دا وينا ستا يه مـــطربـــه
نـــه ورکـــيــږي د رحـمان د زړه غـــبار

۵۲

وېليک (نثر)

د قرېنې څخه چې څرګندېږي وېليك ياني نثر تر شعر

ليکني په ليکنګ کي تر مخ راغلی دی . څرنګه - چې ليکل دود سواو نثر هم رواج وموند
نو د خلکو په

ورځني ژوند کښې يو لوي توپير راغی. خو ډېرو خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليك لوست نسو كولاي .

يو څو لړ و انسانانو په هره طبقي كښې چې وو

پخپله ژبه يې ليك او لوست كولاي سو، تر هغو چې

كرار كرار ليك او لو ست عام سو.

ليك د انسانانو په ورځني ژوند كښې يو لوي رول لوبه

ولی دی، چې په ايدارو اودفترو كښې داسناد ليكلو،

تاريخ ليكلو، شعر ليكلو او دغسي نورو ليكنو لپاره

زمينه برابره سوه. كه څه هم بدله يعنی شعر تر ليك

او لوست ډېر ترمخ ده. خو لومړی په ليك سره نثر

۵۳

ليكل سوی. وروسته تر نثرليكني شعرليكنه منځ ته

راغلې ده او د ژبي ادبيات ليكل سوي. په راتلونكي كي

به وګورو، چې پښتو اديبانو څرنګه پښتونثر ليكلی دی .

دغه په راتلونكي كښې به په دغه كتاب كښې ولولو.

افهام او تفهيم

د پښتو نوی نثر (وېليك)

انسان يو طبعي عقل لرونكی، خبري كونكی، د زده

كړې قوه لرونكی او د كار اندام لرونكی مخلوق دی .

انسان هر شی وروسته تر خپل زېږېدلــو زده كوې .

دغه د زده كړې قدرت دانسان په فطرت كښې پروت

دی. دلومړي انسانانو لــويه زده كړه خبري، ښكار او

ځان د طبعيت په مقابل كې ساتل وو.

۵۴

خو زه نه غواړم دلته پر لومړې انسان او د ده

پر كړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړه خبري وکړم. يوازي دا وايم، چې انسان څرنګه او
په څه ډول بريالى او ځواکمن سو، چې خپل معلومات
وخپل راتلونکو کسانو ته په اسانه توګه ور ورسوي .
که په لنډه توګه وويل شي، دا هغه مهال دى، چې ليك
منځ ته راځي. ږغ لرونکي د(الپ او بې) توري له ډېرو
ډول ډول تحولاتو نه وروسته تقريبا په ديرلس سوه کې
ترمخ تر ميلاد (Brokhaus²) منځ ته راغلي دي . دا
هغه مهال وو، چې په کرار کرار ليك او لوست په
نورماله توګه سره د خلكو په منځ کې عموميت پيدا
کوي او افهام او تفهيم په خلكو کښې اسانه کيږي او
دوديږي. چې دا ليکنه څرنګه، چيري، د چا لــخوا او
څرنګه تحول ومومند؟ دلته د دغه بحث موضوع نه ده .
۵۵
څرنګه چې ليك منځ ته راځي د انسان ډېري اړتياوي
آسانه کيږي.د ده معلومات، خبري اطلاعات او تاريخي
سند لرلو زمينه ډېره لويه او پراخه کيږي .
نوځکه انسان ته دوې وسيلي د يوبل دپوهه ولــو زمينه
برا بره وي. لومړى داچې د خبرو کولو زمينه، چې دغه
پخوا لاهم دود وه برابريږي، ياني خبري د ږغ په توګه
د خولې له لياري و غوږ ته رسول وه . دغه ږغ لږو ډېر
تر پنځوس متره پورې رسيږي، ډېر نه دى. دغه خبره
به لاهم د ځينو خلكو په ياد کښې پاته سوه او دځينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به د یاده و وته . بله وسیله چې انسان د هغې په مرسته

د ډېرو بریالیتوبو خاوند سو، هغه د لیك او لوست یاني

د «الپ او بې » منځ ته راتلل وو. د دغو تورو د لیکلو

په مرسته به ډېرو لیري لیري ځایونو ته به معلوماتونه،

۵۶

اطلاعات اوپی غامونه به استول کېده.

او برسېره پر دې ډېر معلومات به په دفترونو کښې

خوندي ساتل کېده. چې دغه اسناد به تل پر واقعیت

ولاړ وو ځکه خبري به د خلکو له یاده وتیلي وي خو

په لیك کښې به هغسې لیکل سوي پرتې وې .

اوسنی انسان هم په دغه دوو وسیلو سره افهام او

تفهیم کوي. لکه : خبري او لیکنه.

الپ : خبره یا وینه په عمومي توګه درې ډولونه لري:

لمړی: وینه د ورځني لمړني اړتیا وو لپاره د یو بل

سره خبري کول، پلورل، پېرودل او خپل ورځني

اړتیاوي په عادي مورنۍ ژبه حل کول .

دویم: وینه د علمي موضوعګانو لپاره لکه دمشخصو او معیینو شیانو، ادبي مسایلو، عدلي،
طیبي، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۷

او دغسي نورو مسأيلو د حل لپاره پکاريږي .

دريم: شعر ويل دي .
څرنگه چې مخ کښې پر شعر بحث وسو، دلته به يې په لنډه توگه ياده ونه وسي. خبري د انسان طبعي غريزه ده اود هغه فطري ستاينه ده. شعر هم په ځينوانسانا نو کښې يوه طبعي غريزه وي . هغه څوك چې دغه طبعي

صفت لري عادي خبري يې هم شعر ويل وي .دغسي

يو شاعر روانه طبعه د شعر لري . او بل يې کسبي

شاعر دی، چې دغه شعر زده کيږي، تمرين غواړي او

ډېر ادبي کار غواړي او ډېر با تجروبه شاعر ښوونکی

غواړي اوادبي سلسله غواړي.دغه ډول کسبي شاعران

په هر ځائ، او په هر وخت کښې شعر نسي ويلاي .

دغه رنگه شاعران قلم، کاغذ، ارام ځائ غواړي او په
۵۸

ټولنه کښې د ده نازك خيال تحريکېده

غواړي .

بيا دی کولاي سي، چې هلته شعر ووای .

ب : ليکنه : ليکنه يو کسبي هنر دی لکه نور هنرونه او

صنعتونه، چې زده کيږي، ليکنه هم زده کيږي. ليکنه د

ادب پوهي يوه لويه او پراخه څانگه ده. ادبي پوهه او

هنر ټول پر ليك او ليکنه ولاړ دی .

هره ژبه ځان ته ځانگړې «الپ اوبې » لري او خاص

ږغونه لري. د دغو تورو له يوځائ کيدو څخه خبره

جوړېږي او د يوي خبري ږغ ورکوي . هره ژبه د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرو د ږغونو د اړتيا په کچه توري ياني « الپ اوبې»

لري او په هغه ليکنه کوي .

په پښتو ژبه څلور ډوله ليکني کيږي :

لمړی: وېليك ليکنه يعني نثر ليکنه .

۵۹

دويم: وړليکنه يعني نثر مسجــع ليکنه .

دريم: ټوکماري ليکنه يعني طنز ليکنه .

څلرم: سندر ليکنه يعني شعر ليکنه .

وېليك: د جملو څخه جوړه سوې ليکنه ده، چې مبدء

اوخبرلري. هره جمله دفعل،فاعل اومفعول لرونکې ده.

د جملې ټول غړي دژبښود له قواعدو سره سم په

خپلو ځايو باندي ليکل کيږي اود ليك نښي هم پکښې

مراعات کيږي .دغسي رواني بې قافيي ليك ته نثر واي .

په ليك کښې نښې او نښانې: لکه ټکی يا نقطه (.)،

کامه يا ويرګول(،)،سواليه (؟)، ندائيه(!)، امريه (!)،

دوه ټکي(:) ، ناخونك („ „) خطك (ــ)، قوسك () ،

ويرګول ترلاندي ټکی (؛) ، په سلو کې علامه (٪) ،

کوږ خط (/) ، ټکي ټکي (.....) که دغه نښې په ليك

۶۰

کښې مراعات نسي په ليك به چندانې

سړی و نه پوهيږي .

نوي وېليکونه يا نثرونه : لکه د هېوادمل يوه ټوټه نثر:

« پدې دوره کې که ځينوپښتنو د تجارت، ځمکواو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رموګلو لپاره ئي څه عوايد تر لاسه کول، مګرنورو په

ډېرو بدو اقتصادي شرايطو کې له فقر او بدبخۍ سره

ژوند کاوه ....»

دلته دنوروليکوالانودنثر ډولونه اوځانګړنلياري هم
ښوول کيږي . ، خو ترمخ ترمخ غواړم، چې څه
ووايم. هر ليکوال په ليکنه کې د ځانه خپله خپلواکه

ځانګړنلاره لري . ځيني ليکوالان لنډي جملې او پردۍ

ګړي پخپله ليکنه کښې راولي او ځيني بيا اوږدې

جملې او لږ پردۍ ګړې پخپل نثر کښې راولي .

زه پدې نظريم، هر څومره چې يو ليکوال تر وسه زيار
۶۱

و باسي تر هغه ځايه، چې امکان لري پخپله ژبه ټولي

ګړې وليکي. زما غوښتنه داده، هر څومره چې پخپله

ژبه او د هغي په ګړو ليکنه وسي، هغومره د هغي ژبي

ګړې وده کوي. او و نورو ليکوالانو ته هم ددغو ګړو په

کار وړل آسانه کيږي .

د نورو ليکوالانو ليکنه : لکه دمحمد ولي ځلمي نثرليکنه :

«ابونصرمحمد بن عبدالجبارعتبي پخپل مشهور تاريخ

يمني کې چې په عربي ئي ليکلی دی، په څرګند ډول

واي، چې: «افغان د اوغان تعريب دی » وروسته د

اسلام تر دوري ځينو ليکوالو لکه ابو ريحان محمد بن

احمد بيروني تولد(۳۶۲او وفات ۴۷۰) ابوالقاسم

فردوسي تولد(۳۲۲ او وفات ۴۰۰) محمد حسين کاتب

کنيت يې ابوالفضل بيهقي وفات(۴۷۰) قاضي منهاج

۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراج جوزجاني اونورودافغان نوم پخپلونثرو
کي تکرار راوړی دی.»
د سيد بهادر شاه ظفر کاکا خيل تاريخ نثر ليکنه
دی واي :
«د يوسف زو په علاقه کې د خوشحال خان د قيد په
ورځو کې ډېره بد امني وه. او دا علاقه د شاهي
فوځونو له لاسه ډېره ځپل شوې وه. په دغه وروځو کې
هم ددې علاقې حالات ډېر مغشوش وو.خوشحال خان
پخپل يو نظم کې دې حالاتو ته هم يوه اشاره کړې ده.»
د ډاکتر محمدحسن کاکړ نثر ليکنه :
«زموږ د هېواد د رواني کشالئ د پېچلتيا غټه ونډه
داده، چې د محمد داؤدخان د حکومت له نسکورېدو
نه ورسته تر اوسه پوري، چې شلم کال يې دی او په
ملك کې جنګ روان دی. فکر کېده، چې د شوروي د
يرغلګر پوځ له شړلو ورسته او تنظيمي حکومت په
۶۳
ځاي کيدو سره به جنګ ختم شي خو واك غوښتونکو
تنظيمونو جوز جاني ملېشو او نظار شورا په خپلو کې
د جنګ يو نوی دور شروع کړ. »
وړليك يا مسجع نثر
مسجع نثرپه ليکنه کې ځان ته يوه کړنلاره او بيخي
ځان ته يو خانګړی چوکاټ لري. نثر مسجع ، شعر او
نظم نه دی اونثر مسجع ته هم شعرنما نه سو ويلاي .
نثر مسجع د شعر او نثر تر منځ يو مستقله موزنه وينه
ده، چې د دغي ليکني استاذ او مخکښ خواجه عبداله

(c) ketabton.com: The Digital Library

انصاري یا پیري بازرگان دی .

نثر مسجع یو ډول لیکنه ده، بندونه لري، چې هر بند د

هغه بل بند سره موزن دی . که څه هم قافیه او ردیف

نه لري. خرنگه چې موږ ښه او خراپ شعرلرو،دغسي

۶۴

هم په نثر مسجع کې ښه او بد سته .

زه غواړم، چې دلته د پښتو ژبو شاعرانو د مسجع نثر

یو څو بېلگي د نمونئ په توگه وښیم او یو پاړسي

مسجع نثر چې په پښتو ژباړه سوی هم وښیم .

د ملائخالاك مسجع نثر لیکنه :

«واوری مؤمنانو داخبرگوری په دا رنگ معلو میږي،

مؤمنان لك ورگډ شي، په بهشت کې پرآسانو به

سواره شي، د هر مؤمن پر سر به تاج وي، چې دنیا

تر پوري هېڅ نه څرگندیږي . هم به حوري فرشتگان

غلمان وي، دده رکاب نیولی د خاکي آدم به هسي

خدمت کیږي. په اول حصار چې ورشي دی د سپین

زرو روغ دی پهنا يې د پنځه سوه کالو لار ویل کیږي. په

صافی کې هسي صاف دی، چې د روغ بهشت بېرون

۶۵

ترې څرگندیږي.» (د پښتونثر اته سوه کاله ۱۹۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مست مسجع نثرد ده د كتاب سلوك الغزات ځخه :

« بيچاره چې دا بيان له سوزه ووي په كوه لك كې زر

څلويښت كلونه د حضرت د هجرت تېر وو د

مهجرو.» (د پښتونثر اته سوه كله ۲۰۲ مخ)

د آخوند احمد مسجع كلام:

« د ښه خداي ثنا به وايم، چې نبيان يې په سړو يو كې

پيدا كړه، ځكه نور مخلوق ئي واړه تر بزرگۍئي نه

رسيږي، د دوي سر آدم صفي وو او بيا آخر ئي

محمد قرى شي وو، چې دا توغ د شفاعت يې هم په ده

باندي دريږي. » (د پښتونثر اته سوه كاله ۲۰۹ مخ)

د خواجه عبدالله انصاره مسجع نثر ژباړه په پښتو

«الهي! ډېر دي نږدې ښه ئي تر هغه لا نږدې ېي، ښه ئي تا ليري
۶۶

خو تر ځان لا نږدې ېي، د ځوانمردو په نفسو كي ېي
د ذاكرانو په زړوكې ئي .اى څښتنه! ته هغه ېي
څه چې دي پخپله ويلي او څرنگه چي دي ويلي هغه ېي .

پاك له شرك او له هر عيب ئي ته، فرمان وركونكى

د شاهانو ئي ته، گران او كبريا په لوړ تاج خو ئي ته،

دانړۍ ستا ده كامل اختيار لرې ته. الهي! نوم ستا

موږ ته روا، محبت ستا موږ ته دوا. پېژندنه ستا زموږ

ساتون، ستا لطف دى زموږ ښكاره غوښتون..

ژباړونكى محمد سرور وكيلي د خواجه عبدالله انصاري

مناجات ۱ او ۶م مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶۷

د پښتو په ادب کښې کيسه

قصه يو عربي نوم دی، چې ماناي خبره، حکايت،

داستان او نقل دی. په پښتو کښې ورته کيسه يانکل

واي. کيسې خيالي او يا واقعي وي .

کيسه د پښتو په ادب کښې د اوږدې ليکني او يا لنډې

ليکني له مخه ارزول کيږي . په کيسه کې يوازنی شی

چې په نظر کې نيول کيږي هغه کرکتر يا د کيسې

فيګور دی، چې پردغه کرکتر يا فيګور ټوله کيسه را
څرخي.

څرنګه چې مو مخ کې وويل کيسه کېداي سي، چې

خيالي، انديښنه ئي، واقعي، او يا حقيقي وي .

کيسه کېداي سي، چې منظوم او يا منثور وي .

۶۸

کيسه کيدايسي، چې لنډه او يا اوږده وي .

کيسه کيدايسي، چې تراجيدي او يا کوميك وي .

د کيسې د فيګور مهال او ځائ د فيګور په پيښه پوري

اړه لري. ټوله د کيسې نوري موضوعګاني د دغه

فيګور پر خوا او شا را څرخي . د سارې يا بېلګي په

توګه : د ادم خان او دورخانۍ کيسه .

دمؤمن جان او شېرېنو کيسه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عربو کې د ليلا مجنون کيسه .

په پاړسي کې د فرهاد شرين کيسه .

په الماني کې د روت کپشن کيسه .

په انګليسي کې د الادن کيسه او دغسي نور ډېر.

کيسه کيداي سي، چې سياسي، عشقي، ټولنيزه بڼه

ولرې . ښه کيسه هغه ده، چې بې پلوه اود ليکوال خپل

۶۹

خيال او انديښنه انځور کړي .

خو پدا کودتاګانو، پاځونونوکې او ډله ايز جنګونو کښې

ځينو ليکوالانو، اديبانو، فرهنګيانو او شاعرانو د ادب

کانون ته غاړه کښې نه ښوده چير ئې مات کړ په

ريکلامونو، ستاين ليکونو، پله ايز ليکونواوستاين ويلوئي

پيل وکړ، چې کيسو خپله طبعي او واقعي بڼه له لاسه

ورکړه او هم دغسي شاعرانو خپله ادبي ليارہ پرې

ښوده او د شعر او ادب مراعات ونکړ پربله خوا

روان سوه، ياني د ظلم او ستم مداحان سول.دغه ډول

اديبانو د فرهنګ غوره ليار ئي پريښودل مداحان

سول . هغه هم د چا؟ دظالمانو. خو دغه ډول کيسي او

شعرونه ټولنيز ارزښت نه لرې .

دپخوا کيسې عشقي د ميني ډکي کيسې دي او يا د

۷۰

زړه ورتيا او تاريخي کيسې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنۍ کیسې تر ډېره حده د لیکوال په ټولنه کې د ده
خپل نوښت دی . دا خبره دلته یوه یادونه ده نیوکه نه
ده . کیسه تر ناول ړومبیوالی لري. کیسې له ډېر پخوا
نه به په مجلسو کښې کېدي، چې یوه به کیسه یا نکل
کاوه نورو به غوږ ورته نیولی وو. دغه نکل دهغو خلکو
تلوېزون او سنما وه. اوس د کیسو او ناول کتابونه
لیکل کیږي، چې خلك یې په شوق لولي . نکل او رپوټ
یو شی وي او یوه مانا لرې . پخوا به خلکو ویل راسه
نکل وکه! څه خبره وه؟ یا واي : ده پرون نکل کاوه :
احمد له آسه غوزار سو. اوس خلك واي: راپور او یا
رپوټ ئي تېر کی او دغسي نور.

۷۱

رپورتاژ یا رپوټ(Reportage) دا یوه فرانسوي ګړه
ده، چې مانا یې خبر تېرول، د پیښې خبر ورکول یا
ګزارش ته واي. په پښتو کې ورته د پیښې خبرواي .
د رپوټ مهال ډېر نه وي تېر سوی، په یوه اونی
کښې باید خبر تېر سوی وي . اکثرا په دغه مابین
کښې د پیښې خبر تېریږي. رپوټ اتیا په سلو کې
واقعیت لري. که رپورتر لاس پکښې و وهي، نو یې د
خلکو لپاره په زړه پوري کوي. په دغسي پیښو کښې
کرکتر پخپله هغه شیان دي، چې واقعه پر پېښه سوې
وي، که دغه څو کرکترونه وي او که یو کرکتر وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نووِل يا ناول(Nauvelle) نوم دی فرانسوي ګړه ده،

مانا يې حکايت، داستان يا نوي خبرو ته واي .

په ناول کې کرکترونه يا فيګورونه ډېر وي او ځايونه او

۷۲

مهالونه ئي هم دغسي پکښې

مختلف وي .

دغه پورته توکي د ناول توپيردی ، د کيسي سر خو بيا هم ناول پخپله يو ډول اوږده کيسه ده . داستان يا کيسه په شعر کي . د ملنګ جان د يوه ځوان کيسه :

يو سړی راته په دې صورت ګويا وو •
چې نيکه قبر ته تللی هغه ځوان وو
د جمعې په شپه دی ولاړی اديرې ته •
سرتور و درېده د خپل نيکه روضې ته
خپل حاجت ئي سراسر ورته بيان کړ •
په ژړا ژړا ئي ځان ورته ستومان کړ
ډېر مجبور يم مجبورۍ نه نه خلاصېږم •
څه سبب دی په سبب ئي نه پوهېږم
تر پايه :

متلونه او اصطلاحګاني

د اصطلاح او متل تر منځ توپير:

متل يوه لنډه مسجع خبره يا شعر

دی . که چيري دغه
متل شعر وي شاعر ئي څرګند وي او که لنډه مسجع
خبره وي، نو ويونکی ئي تر ډېره څرګند نه وي .
متلونه د اولنو فلسفي د مانا ډکي خبري دي، چې په
ټول هېواد کې يې خلك پېژني او په پوهيږي .

۷۳

او پر خپل سم ځائ ويل کيږي . د هېواد په ټولو ښارونو
کې يو ډول په کار ځي . لکه : ګران به دي کړم، نه تر

زويه . بل متل : چې سر وي خولۍ ډېري دي. ــ پور دي

په پور منت دي په ګور. او دغسي نور ډېر. دغسي

متلونه د هېواد په ګوټ ګوټ کې دود لري او يو ډول

ويل کيږي .

اصطلاح : اصطلاح هغه خبره ده، چې په يوه کلې يا يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار کښې رواج ولري، برخلاف د متل چې په ټولو

ځايو کښې د يوه هېواد نه استعماليږي .

د بيلګي په توګه د کابل اصطلاح : واي : کابل دي بې

زرو وي خو نه بې واوري . « کابل بی زر باشد نه بی

برف ». دغه دوديزه خبره يوازي په کابل کې اصطلاح

ده. يا واي: «الو به از پلو.» يعني د کابل په ژمي کې

٧۴

تود کور تر پلو ښه دی . يا داچې

واي:« خبری سر

چوك». مانا دا د چارسو د سر خبره ده، څه واقيعت

نه لري. يا په کندهار کې واي :

« د اينځر ګل ئي. » مانا دا چې نه ښکارې. او يا په کابل کې دا خبره هم ډېره دود ده، چې وائي:

«ديگی شريکي را در چارسو بشکن.» دغه اصطلاح

ډېره د متل خوالري . ولي د دغي خبري په مقابل کې

متل هم سته، چې وائي: « شريکي خر شرموښان ئي

ځيري ». پاي !

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه یا اخستنځي

د کتاب نوم ــ مؤلف یا لیکونکی ــ خپرونکی ــ دچاپ ځائ او کال

پټه خزانه محمدهوتك بن داؤد امام الدين ساپی ۱۹۹۵ع
در او مرجان عبدالحميد ديوان ډاكټرسيدانورالحق يونيورسټي بګ اجنسي
كليات خوشحال خان خټك شير شاه ترخوي عظيم پيلشيك هاوس ۱۹۸۵ع
رحمان بابا ديوان رحمان بابا پښتوټولنه دولتي مطبعه ۱۳۵۶ هـ ش
فرهنګ عمید حسن عمید حسن عمید مؤسیسه انتشارات امیرکبیر ۱۳۶۳
د الفت خبري ګل پاچا الفت ډاکټر عبدالرحمن الفت المان ۱۳۶۷ هـ ش
د پښتو نثر اته سوه کاله زلمی هیواد مل یونیورسیټي لاهور ۱۳۷۴ هـ
پښتانه د تاريخ په رڼا كښ سيد بهادر شاه ظفركاكاخيل پيښوريونيورسيټي كراچي
افغان ملت اخباردموضوع لیکونکی محمدحسن کاکړ دګوندله خوا ۱۳۷۲
د خواجه عبدالله انصاردمناجات ژباړه محمدسروروکیلي ساپي څيړنې مرك ۱۳۸۰
دافغانستان او د روسي د سياسي روابطو لنډه تاريخچه (۱۱۰۴ ــ ۱۳۷۱ هـ ش)
لیکونکی محمد ولي ځلمی د صحاف نشراتي مؤسیسه کراچي ۱۳۷۴ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال لنډه پېژندنه :

ښاغلي محمد سرور وکیلي باکلوریا دوره له کابل میخانیکي لېسې، انیجنیري او ماستري یې په روزنپوهنه کې په المان کې اخستې ده او د ۱۹۸۲ ز کال نه تر اوسه پوري له خپلي کورنۍ سره په المان کښې ژوند تېروي .

د ښاغلي محمد سرور وکیلي په دې وروستیو کلونو کې څو بېلابېل کتابونه لیکلي دي :

۱ : - پښتوبدیع او بیان ، ۲ : - پښتو ژبښود (ګرامر) ، ۳: - پښتو ګړ ښود (غیاث الغت) ، ۴ : - انتګرل او درنسیال حساب ، ۵ : - د جامداتو میخانیک ، ۶ :- د خواجه عبدالله انصار مناجات له پاړسي نه په پښتومسجع نثر ژباړه ۷ :- لیکدود او لیکښود کړنلاره او سمه لیکنه دغه پورتني کتابونه ځیني په پېښور کې او ځیني په کابل کې چاپ سوي دي .

یادونه : د ښاغلي محمد سرور وکیلي دو کتابونو لکه بدیع او بیان او پښتو ژبښود دانترناسیونال افغاني ژورنالستانو لخوا په سویس کې جایزه وړې ده .

د ښاغلي محمد سرور وکیلي ناچاپ کتابونه چي چاپ ته تیار دي :

۱:- اسلامي روزنه اوپوهنه (په پښتو او الماني ژبو)، ۲:- د پښتو الپ او بې کتاب ، ۳:- پښتو متلونه ، ۴ :- د ریاضي ۲۵۰ د طریقې سره حل سوي سوالونه ، ۵:- زما دشعرونو ټولګه ، ۶:- روزنپوهنه ، ۷:- د محمد رسول الله (ص) لنډه ژوند پېښه بدیع او بیان د کلاسیک یاني د مقفه شعر پوهنه ده .د هر ډول شعر بیان له عروضوله مخي کوي .

پای

لر او بر افغانستان
www.larawbar.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library